

OILA PSIXOLOGIYASI VA U HAQIDAQI TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI

**ADPI Maktabgacha ta’lim
yo’nalishi 104-guruh talabasi
Komilova Muhayyo Oybekovna**

Anatatsiya: Ushbu maqola “Oila psixologiyasi “ haqida qiziqarli ma’lumotlar haqida va siz bilmagan ma’lumotlarga ega bo’lishingiz mumkin.

Kalit so’z: Oila psixologiyasi, oila-nikoh, ijtimoiy xulq, ustanovka, munosabat, qovushish, muammo va muammolar yechish.

Oila psixologiyasi fan sifatida oilaning ijtimoiy institut maqomidagi faoliyatining ob’ektiv qonuniyatlarini, oila-nikoh hamda qarindosh-urug’chilik munosabatlarining mexanizmlari va turmush tarziga oid konkret vaziyatlarda oila a’zolari ijtimoiy xulqining namoyon bo’lishini o’rganadi. Ijtimoiy psixologiyaning amaliy tarmog’i sifatida u nikohga oid ustanovkalarni, oila a’zolari o’rtasidagi munosabatlarning – mehribonlik, g’amxo’rlik, hamdardlik, hamjihatlik, tobelik, bo’ysunish, yetakchilik kabi o’ziga xos qirralarini, oilaviy rollar taqsiomtiva va o’zaro ta’sirning jinsga oid qonuniyatlarini, ota-ona va farzandlar, yaqin qarindosh urug’lar o’rtasidagi hissiy-emotsional bog’liqlikni, oilaviy ro’zg’or yuritish va turmush tarzini tashkil etishga bog’liq bo’lgan psixologik jarayonlarning kechishini tadqiq etadi, o’rganadi. Oilaviy hayot psixologiyasi, shunday qilib, insonlarning qanday qilib o’zaro qovushishlari, birgalikda yaxshi niyat bilan oila – ro’zg’or yuritishlari, bahamjihatlikda hayot kechirishlarini o’rganuvchi fan tarmog’idir. Har bir oila konkret davr, vaqt, zamon va makonda mavjud bo’lganligi sababli, u avlodlararo bog’liqlik, ma’naviy meros, milliy an’analar, urf-odatlar va rasm-rusmlarni saqlovchi noyob insoniy uyushmadir. Shu institut bo’lgani sababli, har bir millat, elat va xalqlarning noyob udumlari asrlar osha saqlanib kelmoqda. Umuman, nikoh deb atalmish qadriyatning mavjudligi va unga avlodlarning e’tiqod qilishi ham oilaning muhim vazifasidir.

Oila psixologiyasi, psixologiya sohasidagi bir yo’nalish bo’lib, oila a’zolarining o’rtasidagi aloqalarni, ularga ta’sir qilish tizimlarini, oiladagi muammolar va muammo-halokatlarni o’rganish bilan shug’ullanadi. Bu soha oiladagi odamlar o’rtasidagi munosabatlarni, ota-onalar bilan farzandlar, bir-biriga qarshi jinsiy aloqalar, ukalar o’rtasidagi munosabatlarni o’rganib, tahlil qiladi va ularga yordam beradi. Oila psixologiyasi, oiladagi muammolar va muammo-halokatlarni tahlil qilish, oila a’zolari orasidagi munosabatlarni mustahkamlash va oila a’zolarining yanada yaxshi bo’lishiga yordam berish maqsadida qo’llaniladigan tadqiqotlardan foydalanadi. Bu sohada, oila a’zolari o’rtasidagi kommunikatsiya, qo’l kelishlar, o’zaro yordam va qo’llab-quvvatlash, muammo va muammolar yechish, tarbiya va o’qitish usullari kabi mavzular o’rganiladi. Oila psixologiyasining muhim mavzularidan biri oila tuzilishi va o’zaro aloqalaridir. Bu sohada, oila a’zolari o’rtasidagi aloqalar, ota-onalar va farzandlar, erkak va ayollar o’rtasidagi aloqalar, ukalar o’rtasidagi munosabatlar, oila a’zolarining o’zaro qo’llab-quvvatlash jarayoni va o’zaro yordam kabi tushunchalar o’rganiladi.

Oila psixologiyasining bir boshqa muhim tarmoqlari oiladagi muammolar va muammo-halokatlarga bag’ishlangan tadqiqotlar va ularni hal qilish usullarini o’rganishdir. Bu muammolar oiladagi kommunikatsiya muammo-halokatlari, tarbiya muammolari, oiladagi stress va qo’rqular, erkak va ayollar o’rtasidagi jinsiy muammo-halokatlari kabi mavzularni o’z ichiga oladi. Oila psixologiyasi, oila a’zolarining o’zlarini yaxshi his qilishlari, o’z-o’zini tushunishlari, o’zlarini o’zlashtirishlari va o’zaro qo’llab-quvvatlashlari uchun ham yordam beradi. Bu sohada psixologlar oila a’zolariga tarbiya va maslahatlar berish,

munosabatlarni mustahkamlash, oiladagi muammo va muammolarni hal qilishda yordam berishadi. Umuman olganda, oila psixologiyasi oiladagi munosabatlarni, aloqalarni, muammo-halokatlarni o’rganish va mustahkamlashga yo’l qo’yadi. Bu soha oila a’zolarining o’zaro aloqalarini yaxshilash, oiladagi muammolarni hal qilish va oiladagi har bir a’zoning yaxshi his qilishini ta’minlashga qaratilgan.

Xorij mamlakatlarida oilaviy munosabatlarga qiziqish o’tgan asrning boshlarida keskin oshdi. Taniqli tadqiqotchi olimlar: U.Jems, CH.Kuli, U.Tomas, F.Znanetskiy, J.Piaje, Z.Freyd kabilar oilaning davrasida ro’y beradigan shaxslararo munosabatlarning xarakteriga alohida e’tibor berishib, bir shaxsning boshqa bir shaxs ta’sirida qanday qilib, o’z sifatlarini takomillashtirishi, o’zgartirishi, tarbiyalanishi kabi qator masalalarni o’rgandilar. Natijada, bu borada olib borilgan ilmiy izlanishlarning naqadar muhimligi o’z navbatida jamoatchilikning diqqat-e’tiborini tortdi. Olimlar oila borasida o’tkaziladigan tadqiqotlar va unda qo’llaniladigan usullarning noyobligini ta’kidlashib, oila tadqiqotlarida rioya etilishi zarur bo’lgan odob normalari haqida ham fikr yuritganlar.

Masalan, amerikalik sotsiolog R.Xill va boshqalar oila va nikoh muammosini o’rganishning sermashaqqat ish ekanligini ta’kidlab, usullarni tanlash va respondentlar bilan ishlaganda quyidagi omillarni hisobga olish maqsadga muvofiq ekanligi to’g’risida yozgan: tadqiqot uchun shunday metodikalarni, izlanish vositalarini topish lozimki, toki u bilan respondentlarga murojaat qilinganda, oilaviy hayotga ziyon etmasin, tadqiqotchi ketgach, er-xotin munosabatlari buzilmasin; tadqiqotda oila a’zolari bevosita qatnashishi hisobga olinsa, ushbu jarayon ularning nafaqat o’zaro munosabatlariga, balki psixologik holatlari va kayfiyatlariga ham salbiy ta’sir etmasin; tadqiqotchi ham tirik inson bo’lgani sababli, uning oilaga kirib kelishi, uydagi turmush tarziga, odatlar, o’zaro yaqinlik aloqalariga putur yetkazmasin. Darhaqiqat, barchamiz uchun juda yaqin va tanishdek tuyulgan oila va nikoh masalalari bilan shug’ullanadigan olimlarga, oila psixologi yoki pedagogi bo’lib faoliyat yurituvchilarga tashqaridan kuzatuvchilar ular ishini osonday tasavvur qilishadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, oila psixologiyasi, oiladagi munosabatlarni tahlil qiladi va oila a’zolariga yordam berishga qaratilgan. Ushbu ilmni o’rganish orqali oiladagi aloqalar, ota-onalar va farzandlar o’rtasidagi munosabatlar, erkak va ayollar o’rtasidagi aloqalar, ukalar o’rtasidagi munosabatlar, oila a’zolarining o’zaro qo’llab-quvvatlash jarayoni va kommunikatsiya muammo-halokatlari kabi mavzularni tahlil qilish mumkin. Oila psixologiyasi oila a’zolariga oiladagi muammolar va muammo-halokatlarni hal qilishda yordam beradi. Bu sohada psixologlar oila a’zolariga maslahatlar berish, tarbiya usullari va oiladagi muammo-halokatlarni hal qilishning yo’llarini topishga yordam berishadi. Ularning vazifasi oila a’zolarini o’zlarini tushunishga, o’zlarini o’zlashtirishga, o’zaro qo’llab-quvvatlashga va oiladagi muammolar va muammo-halokatlarni hal qilishga yordam berishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Karimov I.A. Oila farovonligi – millat farovonligi: O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 5 yilligiga bag’ishlangan majlisidagi tabrik so’zi. // Xalq so’zi gazetasi. – 1997. – B. 8.
2. Karimov I.A. Xavfsizlik va barqaror taraqqiyot yo’lida: T.6. – T.: “O’zbekiston”, 1998. – 429 b
3. Авдеева Н.Н., Хаймовская Н.А. Зависимость типа привязанности ребенка к взрослому от особенностей их взаимодействия (в семье и Доме ребенка) // Психологический журнал. 1999. Т. 20, № 1.
4. Брутман В.И., Филиппова Г.Г., Хамитова И.Ю. Методика изучения психологического состояния женщин во время беременности и после родов // Вопросы психологии. 2002. № 3
5. Ayol, oila va jamiyat / Ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari / Mas’ul muh.

F. Otaxonov. – T.: 2007 – 260 b.

6. O’GILXONTOLIBJONOVNA, V. (2023). AXBOROT MUHITI YOSHLAR IJTIMOIIY NORMALARI SHAKLLANISHIGA TA’SIRINI TADQIQ ETISHNING METODIK JIHATLARI. Современное образование (Узбекистан), (11 (132)), 15-22.

7. ВАҲАБОВА, Ў. (2023). ТУРЛИ ПСИХОДИАГНОСТИК МЕТОДИКАЛАРНИ ҚЎЛЛАШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. Journal of Pedagogical and Psychological Studies, 1(1), 134-138.